

ואי אתמר בהא בהא קאמר רבה — מכאן ולהנא, דאי אמרת למפרע — קולא הוא, דלא קדיש. מחתך ומניח — עד שיאלא הרוז. ופך על גב שיאלא הרוז, והרי החמיכות לפנינו — משליכו לכלבים. אי אמרת בשלמא מכאן ולהנא הוא קדוש, ומקמי יציאת רז לא קדיש מידי — הך דליחתכו מקמי הכי לא חלה קדושה עליהו. אלא אי אמרת למפרע הוא

קדוש, הא כיון דרוזא קמן — איגלאי מלתא צינאית הרוז דמעיקרא קדוש להו! לא מחתך ומשליך — דכיון דליחתכו, אמאי תיחול נשעת גמר יציאת הרוז? ואיסורא ליכא, דהא כי שדא קמא — מוליך הוה. אכל ציאלא שליש ומכרו לגוי, וחזר ויצא שליש אחר, וכוון לפנינו — איכא למימר: אגלאי מלתא, ותיילא למפרע ומצטלה מכירה. אדתני יצא רובו — דמשמע: צנת אחת. נעשה כמי שיצא רובו — צנת אחת. הלכו באברים — כדמפרש ואזיל: שיאלא רובו צמיעות אבר. רוב העובר יאלא, ומיעוט אחד מן האברים השלים ליציאת הרוז. וקא מיבעיא ליה: הלכו באברים אחר הרוז, דנשדי מיעוט אבר שיאלא צנת רובו שפנים, והוי כמאן דלא נפק האי מיעוט, וליכא יציאת רוב עובר, ואם רצה — מחתך ומשליך לכלבים. ומשום מטיל מוס נקדשים ליכא, דמוחר להטיל מוס צבור קודם שיאלא לאור העולם, כגון יציאת ראשו, או יציאת רובו דרך מרגליותיו. או לא הלכו — ושדין ליה צנת רוב עובר. דלא צנקינן רוב עובר ותייל צנת רוב אבר. אלא שיצא חציו — של עובר, ורוב אבר משלים אותו החלי. ואי שדינא למיעוטא דגוואי צנת רובא — נפק ליה רובא דולד. אי נימא רובו ממש — וצנת אחת קא מיירי על כרתך. דאף על גב דשנינו לעיל: מחתך ומניח נעשה כו' — שנימא צעלמא שני אבג דוחקיה, ומתנין צמטעוטיה קיימא. אלא לא כגון שיצא חציו ברוב אבר — וקרי ליה רוב, דשדין מיעוט אבר דגוואי צנת רוב אבר, והוה ליה רוב עובר. לא — לעולם לא הלכו, ולא שדין מיעוט אבר צנת רובא. ומתנין — ציאלא רובו ממש. ודקשיא לך: למאי איצטריך? כגון שהיה מיעוט אחד מן

האברים משלים לרוב העובר. ואיצטריך לאשמעינן דהוי רובא, ולא אמרינן: שדי מיעוט אבר צנחון אחר רוב שפנים, וליכא ליה. אלא שדייה צנת רוב העובר, הואיל וצנחיה נפיק.

תוספות

מאי לאו מחתך ומניח ואי אמרת למפרע קדוש יקבר מבעי ליה — תימה: דלמאן דאמר נמי מכאן ולהבא הוא קדוש, אמאי משליך לכלבים, כיון דכבר יצא רובו? דהא ברוב מחותך נמי חשיב ליה לידה, כדאמר ב"המפלת" (נדה כח,א) דיצא מחותך מרובו — אמו טמאה לידה. ומתניתין — נמי קתני: ונפטרה מן הבכורה. ובכל ענין קאמר, בין שיצא אבר אבר בין שיצא רובו בבת אחת! ויש לומר: דבשלמא אי מכאן ולהבא הוא קדוש, כיון דאין קדושה חלה עליו עד יציאת רובו, אם כן מה שנחתך קודם יציאת רוב — אין קדושה חלה עליו כלל, ויכול להשליכו לכלבים אף מאחר יציאת הרוז. ומיהו, מכי יצא רובו ואילך טעון קבורה למה שיצא. וכן משמע לשון הקונטרס. ואף על גב דקתני: יצא רובו הרי זה יקבר, היינו משמע: רובו בבת אחת, כדמוכח בסוגיא, ומשמע: אבל אבר לא — היינו דוקא לענין המיעוט הראשון, דאפילו אותו מיעוט טעון קבורה כשיצא רובו, מאחר דאין מחותך. אבל למאן דאמר למפרע קדוש, שמתחלה הקדושה חלה עליו, מתחלת הלידה — אם כן במחותך נמי יקבר. ואמאי דמחותך נמי לא קשיא ליה: היכי מטיל בו מוס? דאיכא לאוקומי בנפל שאינו ראוי להקברה. אי נמי, מחתך קודם שיצא לאויר העולם.

ואינו מוציא את המשנה מעיקר משמעותה. והרא"ש הסיק מדברי הגמרא כאן שאין הלכה כרב הונא, אלא כרבה, שמפרש את משנתנו כפשטה. וקא משמע לן דלא שבקינן רובו דעובר דבהמה וכו' ואף שלעיל אמרו על דבר זה שהוא פשוט, דרך המשנה להשמיענו אפילו דבר פשוט כשאינו מאריך כל כך, וכנהה רבות בתלמוד (תהרא"ש).

אורח ההלכה

מחותך ומניח מבכרת המקשה לילד, אם חתך מן העובר אבר והניחו, אבר והניחו, עד שהשלים רובו — הרי כל האברים צריכים קבורה ונפטרה מהבכורה. שכיון שיצא רובו, בין שלם בין מחותך (והרי הוא לפנינו) — נתקדש למפרע (רמב"ם). כשיטת רב הונא. ויש אומרים שאינו קדוש למפרע, ורק מה שחתך מרובו ואילך צריך קבורה. כרבה (טור). (רמב"ם ספר קרבנות הלכות בכורות פ"ד ה"ז. שו"ע יו"ד ש"ט, א).

לא שבקינן רובא דעובר עובר שיצא רובו בצירוף מיעוט אחד מאבריו — חשוב כילד. שמצדדים את מיעוט אותו האבר לרוב העובר שיצא, ולא לרוב האבר שפנים. כגמרא. (רמב"ם שם פ"ד ה"ז. שו"ע יו"ד ש"ט, ד).

למושדיה בתר רוב אבר עובר שיצא חציו בצירוף רוב אחד מהאברים — הרי הוא ספק בכור, והגולד אחריו גם הוא ספק בכור. שלא נפשו בגמרא האם מצדדים את מיעוט האבר שפנים לרובו שבחורן, או לא, ולהחמיר. (רמב"ם שם. שו"ע שם).

ואי אתמר בהא [ואילו היה נאמר בזה], כשיצא שליש דרך דופן ושני שליש דרך רחם, הייתי אומר: **בהא קאמר** [בזה אמר] רבה שהוא קדוש מכאן ולהבא, מפני שהוא לחומרה, שהוא מחייבו בכורה. אבל **בהא** [בזה], שיצא שליש ומכרו לגוי, וחזר ויצא שליש, שאם נאמר שמכאן להבא הוא קדוש הרי זו

קולה, שנפטר מן הבכורה — **אימא מודי ליה** [אמור שמודה לו] **לרב הונא**, שלמפרע הוא קדוש, על כן צריכא [צריך] שתיאמר המחלוקת בשני המקרים. ומקשים על דברי רב הונא. **תנן** [שנינו במשנתנו]: **המבכרת המקשה לילד — מחתך אבר אבר ומשליך לכלבים. מאי לאו** [האם אין] **הכוונה היא שמחתך אבר אבר ומניח, ואחר כך משליך לכלבים כל מה שחתך? ואי אמרת** [ואם אתה אומר] **שבכור למפרע הוא קדוש, שכשיצא רובו מתברר כי כבר מתחילה היה קדוש, הלוא יקבר מיבעי ליה** [צריך] היה לו לומר]. שאת כל מה שחתך יצטרך לקבור, כדון קדשים שאי אפשר להקריבם! ודוחים: **לא, הכא במאי עסקינן** [כאן במה אנו עוסקים]? **במחתך ומשליך מיד לכלבים כל אבר שהוא חותך, שבשעה שהוא עושה כן עדיין אינו קדוש. ומקשים: אבל מחתך ומניח, מאי [מה] דינו, יקבר? אם כן אדתנא סיפא** [עד שהוא מוסיף ושונה בסוף]: **יצא רובו בבת אחת — יקבר, ונפטרה מן הבכורה — ליפלוג וליתני בדידיה** [שיחלק וישנה בדין הראשון בעצמו]: **במה דברים אמורים** שמשליך לכלבים? **במחתך ומשליך אבר אבר, אבל מחתך ומניח — יקבר כל מה שחתך! ומשיבים: הכי נמי קאמר** [כך גם כן הוא אומר], **כלומר, כך אכן צריך להבין את הדברים: במה דברים אמורים שמחתך אבר אבר ומשליך לכלבים? במחתך ומשליך, אבל מחתך ומניח — נעשה כמי שיצא רובו כאחת, ויקבר.**

א **בענין ששנינו במשנתנו שאם יצא ראשו של עובר מבכרת — הרי זה קדוש בכורה, בעי [שא] רבא: האם הלכו באיברין אחר הרוז, או לא הלכו באיברין אחר הרוז? ומבררים: היכי דמי** [כיצד בדין מדובר]? **אילמא** [אם תאמר] **כגון שיצא רוב העובר במיעוט אבר, שיצא כמחצית מגוף העובר, ועוד אחד מן האברים יצא במיעוט, ואותו מיעוט משלים לרובו של העובר, וקא מיבעיא ליה** [ונשאלה לו] **לרבא: האי [אותו] מיעוט אבר דבראי** [שבחורן]. **האם בתר רוב דאבר שדינן ליה** [אחר רוב האבר שנשאר בפנים אנו משליכים אותו], **וכאילו לא יצא, ואם כן לא יצא רובו של העובר, או שמא בתר רובא דעובר שדינן ליה** [אחר רוב העובר אנו משליכים אותו] — **הרי פשיטא דלא שבקינן רובא דעובר ואזלינן בתר רוב אבר** [פשוט הדבר שאין אנו מניחים את רוב העובר והולכים אחר רוב האבר]! **אלא מדובר כגון שיצא חציו של העובר ברוב אבר, שיצא כמעט חציו של העובר, ועוד אחד מן האברים יצא ברובו, ורוב האבר שיצא משלים לחציו של העובר, וקא מיבעיא ליה** [ונשאלה לו] **לרבא: ההוא [אותו] מיעוט אבר דכגואי** [שנשאר בפנים], **מהו למישרייה בתר** [להשליך אותו] **רוב האבר, ולהחשיבו כאילו גם הוא יצא? ומציעים, תא שמע** [בוא ושומע] **ממה ששנינו במשנתנו: יצא רובו — הרי זה יקבר. ויש לברר: מאי [מה] פירוש רובו? אילמא** [אם תאמר] **רובו של העובר ממש, וכי עד השתא לא אשמעינן** [עד עכשיו לא השמיע לנו] **התנא דין רובו ככולו? הרי כלל ידוע הוא, ואין חידוש בדבר! אלא לאו** [האם לא] **מדובר כגון שיצא חציו ברוב אבר? ומכאן יש ללמוד שמיעוט האבר שבפנים מצטרף לרוב האבר שבחורן, וכאילו יצא רובו של העובר! ודוחים: לא, אפשר לפרש שמדובר במשנה כגון שיצא רובו של העובר במיעוט אבר, וקא משמע לן** [ומשמיע לנו]: **דלא שבקינן** [שאין אנו מניחים] **רובו של עובר של בהמה, ואזלינן בתר** [והולכים אחר] **רוב אבר.**

עיונים

ואי אמרת למפרע הוא קדוש יקבר מיבעי ליה — אבל אם אתה אומר שמכאן ולהבא הוא קדוש — רק מה שיצא לאחר מכן קדוש, וטעון קבורה, אבל מה שכבר חתך — אין קדושה חלה עליו, אפילו הוא מונח לפנינו, ויכול להשליכו לכלבים (תוס').

הכא במאי עסקינן במחתך ומשליך כלומר, גם אם נאמר שלמפרע הוא קדוש — הרי הקדושה חלה רק על מה שחתך הניח עד אותה שעה, ולא על מה שהשליך לכלבים. שכן כל זמן שלא יצא רובו — אין כל קדושה במה שחתך, ובאותה שעה אין איסור להשליכו לכלבים. אבל במקרה שיצא שליש ומכרו לגוי, ויצא שליש נוסף, שאמר רב הונא שהוא קדוש למפרע, הרי אותו שליש שנמכר לגוי עדיין קיים, וחלה עליו הקדושה למפרע, ולכן המכירה מתבטלת למפרע (רש"י).

הלכו באיברין אחר הרוז לעיל (סח,ב) נחלקו בגמרא האם יש לידה לאיברים, שאבר שהוציא העובר את רובו ממעי אמו (ולא הותר בשחיטת האם) נחשב כילוד, והמיעוט שנשאר בפנים אסור גם הוא. או האם אין לידה לאיברים, והמיעוט שנותר בפנים הותר בשחיטת האם. ויש שכתבו כי שאלת רבא היא רק לדעת מי שסבר שאין לידה לאיברים, שהלכה ככמותו. אבל רמב"ן האריך לבאר כי שאלת רבא נוגעת בין לדרך זו ובין לדרך זו, ראה בדבריו וברש"א. **אילמא רובו ממש עד השתא לא אשמעינן דרובו ככולו** לכאורה, לפי תירוץ הגמרא לעיל לשיטת רב הונא, יש חידוש גדול במה שנאמר יצא רובו הרי זה יקבר: שאם חתך אבר אבר והניח — ייקבר כל מה שחתך קודם לכן! ורש"י כתב כי אותו הסבר הוא תירוץ דחוק,

מסורת הש"ס

א. כריתות יד,א (ועיינייש).

וראה חולין יד,ב.

ב. נויר מב,א. הוריות ג,ב. נדה כט,א.

גרסות

אדתנא סיפא יצא רובו בכתיימ ועוד: **אי הכי עד דתני סיפא יצא רובו.**

ונפטרה מן הבכורה בכתיימ מלים אלו חסרות.

במה דברים אמורים במחתך ומשליך אבר אבר בכתיימ ועוד: **במה דברים אמורים במחתך ומשליך.**

אילמא כגון שיצא רוב במיעוט אבר בכתיימ ועוד: **אילמא כגון שיצא רובו במיעוט אבר.**

רובא דעובר בכתיימ ועוד:

רובא דבהמה ויש בכתיימ:

רובא דעובר דבהמה.

רובו דעובר דבהמה בכתיימ: **רובא דבהמה.**



מסורת הש"ס
 א. ילק"ש תורה תקמג.
 ב. (כל הסוגיה) ילק"ש תורה תקמג.

גרסות

בין בהמה טמאה בין בבהמה טהורה יש בכתיב: בין בהמה טמאה בין בהמה טהורה.
אם הועילה אמו בכתיב ועוד: אם הועילה לו אמו.
בכל החיה ההולכת וגוי בכתיב ועוד: בכל החיה ההולכת על ארבע.
מהלכי כפים במהלכי ארבע יש בכתיב: מהלכי כפים במהלכי ארבע טימאתי לך.
הולך וכל הולך לרבות פרה בכתיב ועוד: אמו קרא הולך וכל הולך לרבות פרה.
חזירתא בכתיב ועוד: חזירה.

א משנה בהמה שמת עוברת בתוך מעיה, והושיט הרועה את ידו ונגע בו, בין שהיה זה בבהמה טמאה, בין בבהמה טהורה – הרועה טהור, שאין העובר מטמא כנבילה. ר' יוסי הגלילי אומר: בבהמה טמאה – טמא, ובטהורה – טהור.

ב גמרא ושואלים: מאי טעמא דתנא קמא [מה הטעם של התנא הראשון] שמטרה עובר מת במעי בהמה? אמר רב חסדא, קל וחומר הוא: אם הועילה שחיתת אמו להתירו באכילה, אם נמצא מת במעיה, לא תועיל לו כשהיא חיה לטהורה [בטהורה?]. מידי טומאת נבלה כשהוא במעיה? ושואלים: אשכחן [מצאנו] טעם לדין זה בבהמה טהורה, בבהמה טמאה מנלן [מנין לנו]? ומשיבים, אמר קרא [הכתוב]: "וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאוכלה הנוגע בנבלתה יטמא" (ויקרא יא, ט), "וכי ימות מן הבהמה" – זו בהמה טמאה, "אשר היא לכם לאכלה" – זו בהמה טהורה, ובכך איתקש [הוקשה, הושוותה] בכתוב דין נבלת בהמה טמאה לדין נבלת בהמה טהורה, מה בהמה טהורה – עוברת שמת במעיה טהור, כפי שלמדנו לעיל מקל וחומר, אף בהמה טמאה – עוברת שמת במעיה טהור. ושואלים: ור' יוסי הגלילי, האומר שעובר מת שנמצא בבהמה טמאה טמא, מאי טעמא [מה לדעתו טעם הדבר]? אמר ר' יצחק: דאמר קרא [שאמר הכתוב] בדין החיות הטמאות: "וכל הולך על כפיו בכל החיה ההולכת על ארבע טמאים הם לכם, כל הנוגע בנבלתם יטמא" (שם כז), וכך דורשים את הכתוב – מהלכי כפים (שאינן להם פרסה שסועה כשל בהמה טהורה) שבתוך גופה של בהמה חיה טמאתי לך. ושואלים: אלא מעתה, לפי הסבר זה, עובר קלוט, שפרסותיו אינן ססועות אלא שלימות, שנמצא במעי פרה – ליטמא [שיטמא] במותו אף שהוא ממין טהור, שהרי בכלל מהלכי כפים שנמצא בבהמה חיה הוא! ומשיבים: הכתוב מטמא מהלכי כפים שנמצאים במהלכי ארבע ("וכל הולך על כפיו

א משנה בבהמה שמת עוברת בתוך מעיה, והושיט הרועה את ידו ונגע בו, בין שהיה זה בבהמה טמאה, בין בבהמה טהורה – הרועה טהור, שאין העובר מטמא כנבילה. ר' יוסי הגלילי אומר: בבהמה טמאה – טמא, ובטהורה – טהור.

ב גמרא ושואלים: מאי טעמא דתנא קמא? אמר רב חסדא: קל וחומר, אם הועילה אמו להתירו באכילה, לא תועיל לו לטהורה מידי נבלה? – אשכחן בהמה טהורה, בהמה טמאה מנלן? – אמר קרא: "וכי ימות מן הבהמה" – זו בהמה טמאה, "אשר היא לכם לאכלה" – זו בהמה טהורה, איתקש בהמה לבהמה טהורה, מה בהמה טהורה – עוברת טהור, אף בהמה טמאה – עוברת טהור. ורבי יוסי הגלילי מאי טעמא? אמר רבי יצחק: דאמר קרא "וכל הולך על כפיו בכל החיה ההולכת וגוי" – מהלכי כפים בטהורה טמאתי לך. אלא מעתה, קלוט במעי פרה ליטמא, דמהלכי כפים בטהורה הוא! – מהלכי כפים במהלכי ארבע, והאי – מהלכי ארבע במהלכי שמונה הוא. פרה במעי גמל לא תטמא, דמהלכי שמונה הוא. ורבי יוסי פסיק ותני: נטמא טמא! קלוט במעי קלוטה – ואמו טהורה היא, ומתניתין פסיק ותני: נטמא טהור! קל וחומר דרב חסדא – אם הועילה לו אמו כו'.

א משנה בבהמה שמת עוברת בתוך מעיה, והושיט הרועה את ידו ונגע בו, בין שהיה זה בבהמה טמאה, בין בבהמה טהורה – הרועה טהור, שאין העובר מטמא כנבילה. ר' יוסי הגלילי אומר: בבהמה טמאה – טמא, ובטהורה – טהור.

תוספות

מאי טעמא דתנא קמא – ואם תאמר: ומאי קבעי? והא טומאה בלועה היא ולא מטמא! ויש לומר: דמשום דרבי עקיבא מטמא לקמן (חולין עבא) עובר במעי אשה, אצטריך ליה הכא גבי בהמה קל וחומר, כדפירש בקונטרס דאפילו רבי עקיבא מודה הכא. אי נמי, משום דהיה לנו לטמאות מ"יכול הולך על כפיו" דבסמוך, אפילו קלוט במעי קלוטה, אי לאו קל וחומר, והשתא דאיכא קל וחומר – מוקי לה תנא קמא לדרשא אחריתי.

קלוט במעי פרה ליטמא – הוה מצי לשנויי דלחכי אהני קל וחומר דרב חסדא, אלא דעדיפא משני. **קלוט** במעי קלוטה – ואם תאמר: ומאי פריך? אין הכי נמי, דאליבא דרבי יוסי הגלילי קיימינן, דדריש אתין בפרק "ארבעה וחמשה" (בבא קמא מא, ב) גבי "ובעל השור נקי", דדריש: נקי מדמי ולדות. ומשמע דמוקי "אתי" להנאת עורו, ואם כן סבר כרבי שמעון קלוט כשיצא לאויר העולם, דנפקא מ"את הגמל" בפרק קמא דבכורות (ו, ב!) ויש לומר: דניחא ליה ליישב מילתא דרבי יוסי דהכא אפילו למאן דשרי קלוט. אי נמי, הכא איירי בראשו ורובו דומים לאמו, דאפילו רבי שמעון מודה בהיא דשרי, כדמוכח התם.

קל וחומר דתנא קמא – אמר ר' יוסי הגלילי, אלא מעתה, קלוט במעי פרה ליטמא, דמהלכי כפים בטהורה טמאתי לך. אלא מעתה, קלוט במעי פרה ליטמא, דמהלכי כפים בטהורה טמאתי לך. אלא מעתה, קלוט במעי פרה ליטמא, דמהלכי כפים בטהורה טמאתי לך. אלא מעתה, קלוט במעי פרה ליטמא, דמהלכי כפים בטהורה טמאתי לך.

עיונים
מאי טעמא דתנא קמא לכאורה, אין צורך בטעם מיוחד, שהרי כלל הוא שטומאה בלועה אינה מטמאה (ראה להלן עא, א). אלא מאחר שמצאנו ביחס לעובר שמת במעי אשה שהוא מטמא לדעת ר' עקיבא (להלן עב, א), הוצרכנו לומר מדוע בבהמה אין אומרים כן (רש"י). או משום שהיה מקום לדרוש מן הכתובים שהוא טמא, כפי שנאמר להלן בגמרא לשיטת ר' יוסי הגלילי (תוס'). ויש שכתב כי "הושיט רועה את ידו ונגע בו" אין כוונתו שהושיט ידו לתוך רחם הבהמה ונגע בו, כפי שנאמר במשנה להלן (עא, א) בענין אשה. אלא מדובר שהעובר הוציא את ידו, והרועה הושיט ידו ונגע ביד כשהיא בחוץ (בעל המאור). וראה עוד במאירי, ובתוס' להלן עב, א ד"ה וחכמים. **אם הועילה אמו להתירו באכילה** כלומר, אם הועילה מחיצת אמו להתירו באכילה כשנשחטה כשהוא במעיה, ואפילו הוא מת (משנה להלן עד, א), לא תועיל לו מחיצת אמו כשהיא חיה וטהורה, שלא יטמא? (רש"י).

וכל הולך על כפיו בכל החיה ההולכת וגוי ר' יצחק מבין כי "בכל חיה" משמעו – גופה של כל חיה, ו"החיה" האמורה כאן אינה חיה לעומת בהמה, אלא בהמה (או חיה) כשהיא בחיים. ו"מהלכי כפיים", פירשו המפרשים שהוא כמו דוב ואריה, שאין להם פרסה, אלא כפות רגלים. אלא שלענייננו, עיקר הדבר הוא שאין להם סימן טהרה של בהמה וחיה טהורה, שהוא פרסה שסועה. ומתוך הנחה זו מקשים: קלוט במעי פרה,

א משנה בהמה שמת עוברת בתוך מעיה, והושיט הרועה את ידו ונגע בו, בין שהיה זה בבהמה טמאה, בין בבהמה טהורה – הרועה טהור, שאין העובר מטמא כנבילה. ר' יוסי הגלילי אומר: בבהמה טמאה – טמא, ובטהורה – טהור.

ב גמרא ושואלים: מאי טעמא דתנא קמא? אמר רב חסדא: קל וחומר, אם הועילה אמו להתירו באכילה, לא תועיל לו לטהורה מידי נבלה? – אשכחן בהמה טהורה, בהמה טמאה מנלן? – אמר קרא: "וכי ימות מן הבהמה" – זו בהמה טמאה, "אשר היא לכם לאכלה" – זו בהמה טהורה, ובכך איתקש בהמה לבהמה טהורה, מה בהמה טהורה – עוברת טהור, אף בהמה טמאה – עוברת טהור. ורבי יוסי הגלילי מאי טעמא? אמר רבי יצחק: דאמר קרא "וכל הולך על כפיו בכל החיה ההולכת וגוי" – מהלכי כפים בטהורה טמאתי לך. אלא מעתה, קלוט במעי פרה ליטמא, דמהלכי כפים בטהורה הוא! – מהלכי כפים במהלכי ארבע, והאי – מהלכי ארבע במהלכי שמונה הוא. פרה במעי גמל לא תטמא, דמהלכי שמונה הוא. ורבי יוסי פסיק ותני: נטמא טמא! קלוט במעי קלוטה – ואמו טהורה היא, ומתניתין פסיק ותני: נטמא טהור! קל וחומר דרב חסדא – אם הועילה לו אמו כו'.

א משנה בהמה שמת עוברת בתוך מעיה, והושיט הרועה את ידו ונגע בו, בין שהיה זה בבהמה טמאה, בין בבהמה טהורה – הרועה טהור, שאין העובר מטמא כנבילה. ר' יוסי הגלילי אומר: בבהמה טמאה – טמא, ובטהורה – טהור.

ב גמרא ושואלים: מאי טעמא דתנא קמא? אמר רב חסדא: קל וחומר, אם הועילה אמו להתירו באכילה, לא תועיל לו לטהורה מידי נבלה? – אשכחן בהמה טהורה, בהמה טמאה מנלן? – אמר קרא: "וכי ימות מן הבהמה" – זו בהמה טמאה, "אשר היא לכם לאכלה" – זו בהמה טהורה, ובכך איתקש בהמה לבהמה טהורה, מה בהמה טהורה – עוברת טהור, אף בהמה טמאה – עוברת טהור. ורבי יוסי הגלילי מאי טעמא? אמר רבי יצחק: דאמר קרא "וכל הולך על כפיו בכל החיה ההולכת וגוי" – מהלכי כפים בטהורה טמאתי לך. אלא מעתה, קלוט במעי פרה ליטמא, דמהלכי כפים בטהורה הוא! – מהלכי כפים במהלכי ארבע, והאי – מהלכי ארבע במהלכי שמונה הוא. פרה במעי גמל לא תטמא, דמהלכי שמונה הוא. ורבי יוסי פסיק ותני: נטמא טמא! קלוט במעי קלוטה – ואמו טהורה היא, ומתניתין פסיק ותני: נטמא טהור! קל וחומר דרב חסדא – אם הועילה לו אמו כו'.



אלא איזה זה — נבלת טמאה לטורה. זו נבלת עובר — דהא צולדה ליכא לאוקמה, דהא נבלת טורה מטמאה, דכתיב: [ויקרא יא]. אלא נבלת עובר מטמאה, שצטורה מקל וחומר, וצטמאה טמא, צטומאח נבלת מאחר שמה, ולא דרשינן היקשא. אי לאו דרבי יצחק הוה אמינא כוליה האי קרא לכדדרי אתא — דאמרינן לקמן (חולין ע"א): אקרא אני חיה, צהמה למה נאמרה כו'. ועובר טמאה דטורח טיפוק לן מהיקשא דלעיל. ואף על גב דרבי צהמה טמאה נפקא, וזכר נחמן טיפוק ממיה — פרשה קיימא לן (שצעות י"ט, א): פרשה שנאמרה ונשנית — מפני חידוש אחד נשנית. השתא דכתיב: "כל הולך על כפיו", דאפקנא מהיקשא דלא נקיש — דרשינן מ"צנבלת חיה טמאה", ואמרינן: לדרשה אחא, לאחויי עובר. הכי גרסינן: תניא אמר רבי יונתן נמתי לו לכן עזאי — נמתי = אמרתי. למדנו כו' — דכתיב: "או צנבלת חיה טמאה או צנבלת צהמה טמאה" [ויקרא ה], וכתיב: "וכי ימות מן הצהמה אשר היא לכם לאלה" [שם יא] — הכי חיה טמאה, וצהמה טמאה, וצהמה טורה. אזל נבלת חיה טורה לא למדנו שטמאה, ומניין? בכל החיה — להציל חיה טורה, וכתיב בספיה: "הנוגע צנבלתם יטמא". למהלכי כפים בחיה — עובר טמא צמעי אמו, כדאמרן. נמתי לו וכי ימות מן הבהמה וגו' — וכיון דפרט לן צהמה טורה וטמאה — הכי חיה טורה כולל, לפי שלמדנו צמקוס אחר: חיה כולל צהמה, וצהמה כולל חיה, כדאמרינן לקמן. ומעתה תהא לן חיה טורה כולל צהמה טורה, אס תלטוך ללמוד חיה טורה מצהמה טורה כלום. ודחיה טמאה בכלל בהמה טמאה — לכשתטריך ולקמן מפרש למאי הלכתא. וסידרה הכי גרסינן: ולמדנו חיה כולל צהמה וצהמה כולל חיה, חיה טורה כולל צהמה טורה, חיה טמאה כולל צהמה טמאה, צהמה טמאה כולל חיה טמאה, ומכאן שיין לדף ע"א, א] חבל על בן עזאי — הפסד וחצלה היא צעולס, תלמיד ותיק כמותי אי צן עזאי שלא שמעתי את רבי ישמעאל. כל חצלה שצתלמוד לשון חצלה והפסד הוא, כמו (סנהדרין נ"ג, ב): חצל על שמש גדול שאצד מן העולם, גזי נחש. זאת הבהמה אשר תאכלו — ומפרש צתריה: איל וצבי, אלמא חיה כולל צהמה. זאת החיה אשר תאכלו מכל הבהמה אשר על הארץ כל מפרסת פרסה — והכי משמע: מכל הצהמה אכול את המפרסת. ומעיקרא מחיל לאישטעוי צחיה: "זאת החיה אשר תאכלו", ומפרש סימני צהמה, דקאמר: "מכל הצהמה כל מפרסת" — אלמא צהמה כולל חיה. ומעתה תלמוד לכל הדין לן. חיה טורה בכלל בהמה טורה כו' — בהמה טורה לסימנין — שלא מנינו סימנין מפורשים אלא צהמה, דכתיב צ"ויקרא": "כל צהמה מפרסת פרסה", וצמשה תורה (יד): "מכל הצהמה אשר על הארץ כל מפרסת פרסה". סימנין אצהמה קיימי, וצחיה לא ידעינן אלא משום דאשכחן חיה כולל צהמה, כדלעיל: "זאת הצהמה" ומפרש: איל וצבי ויחמור. והוא הדין נמי דאצטריך לן חיה טורה כולל צהמה טורה לטומאת נבלת, כדנעין לעיל: נבלת חיה טורה לא למדנו, ונפקא לן מצהמה טורה. ולהרעבה נמי אצטריך, דהא הרעפת כלאים צהמה כתיב ולא צחיה, אלא חיה מנייהו נקט. הכי גרסינן: חיה טמאה בכלל בהמה טמאה להרעבה — וכדפרשינן דהרעבה צהמה כתיבא, ומשמע צן טמאה וצן טורה, וזוהי מצהמה נפקא. והוא הדין נמי דחיה טורה להרעבה כולל צהמה טורה, אלא כולל כללי דצרייתא מפרש חיה טמאה, לאשמועינן דמכולהו איכא למילף.

תוספות

"נפש כי תגע בכל טמא או בנבלת חיה טמאה או בנבלת בהמה טמאה או בנבלת שרץ טמא והוא טמא ואשם" (שם ה, ב), ויש לתמוה: מדוע לא הזכיר כאן מי שנוגע בנבלת בהמה טהורה? וכי נבלת בהמה טמאה מטמאה, ובטהורה נבלתה לא מטמאה? אלא איזה זה שיש בו הבדל בין זו לזו? זה עובר, שבמעי בהמה טמאה הוא טמא, ובמעי טהורה הוא טהור. ושואלים: ומאחר דנפקא ליה [שיוצאת לו] הלכה זו מדברי רב נחמן בר יצחק, הראיה של ר' יצחק, מן הכתוב "וכל הולך על כפיו בכל החיה ההולכת על ארבע" (ויקרא יא, כז) למה ליה? ומשיבים: אי לאו [לא] הראיה של ר' יצחק, הוה אמינא [הייתי אומר]: כוליה לכדדרי הוה דאתא [הפסוק] כולו שממנו דורש רב נחמן בר יצחק, למה שדרש רבי מפסוק זה הוא שבא]. כמבואר להלן, ומדבריו של ר' יצחק קא משמע לן [משמיע לנו לא]. שדורשים מפסוק זה גם דרשה זו.

ג תניא [שנויה ברייתא]. שבה נזכרה הדרשה שהביא ר' יצחק לעיל מ"כל הולך על כפיו בכל החיה". אמר ר' יונתן, שהיה מתלמידיו של ר' ישמעאל: נמתי (אמרתי) לו לכן עזאי, למדנו מן הכתוב על נבלת בהמה טהורה שהיא מטמאה, ועל נבלת בהמה טמאה שהיא מטמאה, וכן על נבלת חיה טמאה שהיא מטמאה, ואילו נבלת חיה טהורה לא למדנו מנין שהיא מטמאה! גם (אמר) לי: הדבר נלמד ממה שנאמר "כל הולך על כפיו בכל החיה ההולכת על ארבע טמאים הם לכם הנוגע בנבלתם יטמא" (ויקרא יא, כז), ש"בכל החיה" מרבה גם חיה טהורה.

נמתי לו: וכי נאמר "וכל חיה" בבית החיה, וכפי שהסברנו לעיל, לטמא מהלכי כפים הנמצאים בגופה של בהמה חיה הוא דאתא [שבא]. כלומר, לעובר מת שבמעי בהמה או חיה טמאה! גם לי: ומה ישמעאל (ר' ישמעאל) אומר בדבר הזה? נמתי לו בשם ר' ישמעאל: דבר זה נלמד ממה שנאמר "וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאלה הנוגע בנבלתה יטמא" (ויקרא יא, ט), מה שנאמר: "וכי ימות מן הבהמה" — זו בהמה טמאה, "אשר היא לכם לאכלה" — זו בהמה טהורה, וכיון שלמדנו מן הכתובים (ראה להלן) שחיה בכלל בהמה, שכאשר הכתוב מזכיר בהמה — גם חיה בכלל זה, וכן שבהמה בכלל חיה — יש ללמוד גם לענייננו, שכשטימא הכתוב נבלת בהמה טהורה — טימא גם נבלת חיה טהורה. וכן לעניינים אחרים, חיה טהורה בכלל בהמה טהורה, חיה טמאה בכלל בהמה טמאה.

והשתא מפרש לארבעה צדי דממיתא למאי ניצעי לכו. חיה טהורה בכלל בהמה טהורה לסימנין — שלא מנינו סימנין מפורשים אלא צהמה, דכתיב צ"ויקרא": "כל צהמה מפרסת פרסה", וצמשה תורה (יד): "מכל הצהמה אשר על הארץ כל מפרסת פרסה". סימנין אצהמה קיימי, וצחיה לא ידעינן אלא משום דאשכחן חיה כולל צהמה, כדלעיל: "זאת הצהמה" ומפרש: איל וצבי ויחמור. והוא הדין נמי דאצטריך לן חיה טורה כולל צהמה טורה לטומאת נבלת, כדנעין לעיל: נבלת חיה טורה לא למדנו, ונפקא לן מצהמה טורה. ולהרעבה נמי אצטריך, דהא הרעפת כלאים צהמה כתיב ולא צחיה, אלא חיה מנייהו נקט. הכי גרסינן: חיה טמאה בכלל בהמה טמאה להרעבה — וכדפרשינן דהרעבה צהמה כתיבא, ומשמע צן טמאה וצן טורה, וזוהי מצהמה נפקא. והוא הדין נמי דחיה טורה להרעבה כולל צהמה טורה, אלא כולל כללי דצרייתא מפרש חיה טמאה, לאשמועינן דמכולהו איכא למילף.

לשון נמתי שורש המלה הוא "נאם" במובן דיבר, והוא מצוי הרבה במקרא ובדברי חכמים, וכאן בצורה מקוצרת, כאילו היה מן השורש "נוס", וכן אנו מוצאים ינומתי לוי.

אפשרות לדרוש מן הכתוב אנו דורשים, כאן שיש היקש — לא היינו דורשים (ראה רמב"ן). למדנו נבלת בהמה טהורה שמטמאה וכו' נבלת בהמה טהורה — שנאמר: "וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה הנגע בנבלתה יטמא" (ויקרא יא, ט), נבלת חיה טמאה ובהמה טמאה — שנאמר: "או נפש אשר תגע וכו' בנבלת חיה טמאה או בנבלת בהמה טמאה וכו' והוא טמא" (שם ה, ב). נבלת חיה טהורה לא למדנו ולפי שמצאנו שפירט הכתוב בהמה טמאה, ובהמה טהורה, וזוהי טמאה, ולא פירט חיה טהורה — יש ללמוד מכאן שלא תטמא כמותה, שאם חיה בכלל בהמה לענין נבילה — למה פירט הכתוב חיה טמאה בנוסף לבהמה טמאה? (רמב"ן, עיי"ש באריכות).

אורה ההלכה נבלת בהמה טהורה שמטמאה וכו' בין בהמה ובין חיה, בין המותרות באכילה בין האסורות, אם מתו — בשרן הריהו מאבות הטומאה, שמטמא אדם וכלים במגע וכלי חרס באויר, ומטמא את האדם במשא לטמא בגדים. (רמב"ם ספר טהרה הלכות שאר אבות הטומאות פ"א ה"א).

מסורת הש"ס ג. ראה חולין ע"א. ד. (כל הסוגיה) ילקיש תורה תקלו (ר' נתן). ה. נדרים פ"א, נויר לה"ב. בייק י"ב, נד"ב, זבחים לד"א. קטוב. חולין נ"א, ע"א. פד"א, תוי"כ ויקרא י"א, ב. ספרי ומדרש תנאים דברים יד, ה. ילקיש תורה נ"ט. שם רפ"א. שם תלה. שם תקלו. שם שם תקמב. שם תשפו. שם תתצא. ג. חולין ע"א, פד"א, תוי"כ ויקרא י"א, ב. ספרי ומדרש תנאים דברים יד, ה. ילקיש תורה תקלו. שם תתצא.

גרסות

- נפש כי תגע בכל טמא במקרא: או נפש אשר תגע בכל דבר טמא וכן בחלק מכתה"י.
- ובטהורה לא מטמאה בכתה"י: נבלת בהמה טהורה לא מטמאה נמתי יש בכתה"י: נומיתי.
- למדנו נבלת בהמה טהורה בכתה"י ועוד: למדנו לנבלת בהמה טהורה.
- בכל החיה ההלכת? על ארבע? בחלק מכתה"י נוסף: טמאים הם לכם, אם אינו ענין לחיה טמאה תנחנו ענין לחיה טהורה.
- וכי נאמר וכל חיה בכתה"י ועוד: וכי נאמר וכל החיה. ומה ישמעאל אומר בדבר הזה בכתה"י ועוד: ומה ישמעאל אומר בדבר זה.
- למדנו חיה בכלל בהמה בכתה"י ועוד: ולמדנו חיה בכלל בהמה.
- למדנו חיה בכלל בהמה ובהמה בכלל חיה בחלק מכתה"י: למדנו בהמה בכלל חיה וחיה בכלל בהמה.
- חיה טהורה בכלל בהמה טהורה, חיה טמאה בכלל בהמה טמאה, בהמה טהורה בכלל חיה טהורה, בהמה טמאה בכלל חיה טמאה, חיה טהורה בחלק מכתה"י ובילקוט: חיה טהורה בכלל בהמה טהורה, בהמה טהורה בכלל חיה טהורה, חיה טמאה בכלל בהמה טמאה, בהמה טמאה בכלל חיה טמאה, חיה טמאה בכלל חיה טמאה וראה רש"י.

עיונים

דרי יצחק למה לי ושאלו: והרי מה שנאמר "אלא אמר רב נחמן בר יצחק", בא בעקבות הקושיות על דרשתו של ר' יצחק, ומשמע שדרשה זו נדחתה! והסבירו כי החזרה לא היתה מעצם דברי ר' יצחק, אלא מן התירוצים שניתנו לקושיות שהקשו על דבריו, שאין צורך בהם, מפני שיש כתוב אחר ממנו ניתן ללמוד שכל עובר שבטמאה טמא (אפילו פרה במעי גמל) וכל שבטהורה טהור (אפילו קלוט), אבל מעצם המקור של ר' יצחק לא חזרה הגמרא, ולכן חזרים ושואלים, מדוע בעצם הוצרך לו (תורת חיים). אי לאו דר' יצחק הוה אמינא כוליה לכדדרי הוה דאתא [הלן (ע"א, א) מובאת דרשתו של רבי מפסוק זה, שבהמה טמאה נזכרה לכאורה ללא צורך, שהרי כבר נזכרה חיה טמאה, ובהמה בכלל חיה היא. והוא לומד בגזירה שווה "בהמה טמאה" האמורה כאן מ"בהמה טמאה" המוזכרת במי שנטמא ואכל מבשר הקדשים במזיד (ויקרא ז, יא), שגם כאן מדובר במי שאכל קודש, ודווקא הוא מביא קרבן כשנעלם ממנו שהוא טמא, ולא טמא שאכל תרומה בשוגג. והסביר רש"י, כי למרות שרבי דורש מ"בהמה טמאה", ואת דרשתו של רב נחמן ניתן לדרוש מ"חיה טמאה", שהרי גם בנבלת חיה אין הבדל בין טמאה לטהורה. מכל מקום, אם לא ההוכחה של ר' יצחק — לא היינו אומרים כן, שכן כלל הוא, שפרשה שלימה נשנית בתורה מפני חידוש אחד שבה, והוא הדין לפסוק זה, חיה טמאה נשנתה לא לגופה, אלא בגלל בהמה טמאה. ואף על פי שכל דבר שיש לנו